

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE**

**ANALÝZA ZDROJŮ A PŘÍČIN VZNIKU PŘEDSUDKŮ VŮČI
BEZDOMOVCŮM
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

Tereza Čížková

Specializace v pedagogice: Psychologie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Vladimíra Lovasová, Ph.D.

Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 2015

.....
vlastnoruční podpis

CHTĚLA BYCH PODĚKOVAT ZEJMÉNA MGR. VLADIMÍŘE
LOVASOVÉ, PH.D. ZA ODBORNÝ DOHLED A TRPĚLIVOST PŘI
VEDENÍ MÉ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE. DÁLE BYCH CHTĚLA
PODĚKOVAT BEZDOMOVCŮM, KTEŘÍ BYLI OCHOTNI VYJÁDŘIT
SVŮJ NÁZOR A PROMLUVIT SI SE MNOU O SVÉM ŽIVOTĚ.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINAL ZADÁNÍ KVALIFIKAČNÍ PRÁCE.

OBSAH

ÚVOD	2
1 HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ.....	3
2 DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ.....	5
3 DRUHY BEZDOMOVECTVÍ	7
3.1 TYPOLOGIE DLE MANŽELŮ HRADECKÝCH	7
3.1.1 Zjevné bezdomovectví.....	7
3.1.2 Skryté bezdomovectví	7
3.1.3 Potenciální bezdomovectví	8
3.2 TYPOLOGIE DLE ORGANIZACE FEANTSA.....	8
4 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ	11
4.1 OBJEKTIVNÍ PŘÍČINY	12
4.2 SUBJEKTIVNÍ PŘÍČINY.....	12
4.2.1 Faktory materiální	12
4.2.2 Faktory vztahové	13
4.2.3 Faktory osobnostní	13
4.2.4 Faktory institucionální	13
5 CHARAKTERISTIKA BEZDOMOVců	15
5.1 VĚK	15
5.2 POHLAVÍ	15
5.3 VZHLED.....	16
5.4 BYDLENÍ.....	17
5.5 ZPŮSOB OBŽIVY	18
6 PŘEDSUDEKY	20
7 PRAKTICKÁ ČÁST	24
7.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	24
7.1.1 Otevřené kódování	25
7.1.2 Axiální kódování.....	28
7.1.3 Grafy	30
7.1.4 Interpretace kvalitativního výzkumu	32
7.2 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	33
7.2.1 Výsledky výzkumu.....	33
7.2.2 Interpretace kvantitativního výzkumu	42
ZÁVĚR.....	45
RESUMÉ	46
SEZNAM LITERATURY	47
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	49

Úvod

Bezdomovectví je velkým problémem téměř všech států světa, včetně České republiky. Jde o případ extrémního vyloučení určité skupiny lidí ze společnosti. Chodíme okolo nich každý den, ale chováme se k nim odmítavě, zakazujeme jim přístup na veřejná prostranství, do nákupních center, na nádraží, v podstatě na všechna místa, kde bychom je mohli náhodou potkat. Snažíme se přitom nemyslet na to, kam asi daný bezdomovec půjde a už vůbec ne na to, jak bychom se cítili, kdybychom se ve stejné situaci ocitli my samotní, což se může stát každému z nás.

Cílem této práce je tedy přiblížit otázku bezdomovectví, popsat důvody, proč problémy bezdomovců došly až tak daleko, že ztratili domov, proč rezignovali a mnohdy se svoji situaci vůbec nesnaží vyřešit a dále také zjistit, kdo jsou vlastně bezdomovci, jaký mají život, jak se na ulici dostali a jaké problémy musí každý den řešit.

Teoretická část práce se zaměřuje na popis této problematiky, a to zejména na vysvětlení, co vlastně pojem bezdomovectví vyjadřuje, s jakými typy bezdomovců se můžeme setkat, jaké jsou nejčastější důvody, které bezdomovce dohnaly až do takto krajních způsobů života a jak vlastně bezdomovci žijí a vypadají. Závěrečná kapitola teoretické části je věnována předsudkům, neboť vůči bezdomovcům je jich ve společnosti mnoho a pro ně samotné hrají velkou roli.

V praktické části jsou představeny dva výzkumy. První z nich proběhl formou rozhovorů se samotnými bezdomovci, abych zmapovala tento problém z jejich pohledu. Na základě výsledků prvního výzkumu byl proveden druhý, a to formou dotazníku. Ten byl rozdán co největšímu počtu veřejnosti. Cílem bylo popsat názor běžného občana ČR na bezdomovce a určit, zda se v naší společnosti vyskytují předsudky vůči bezdomovcům, případně v jakém množství a proč vznikají.

1 HISTORIE BEZDOMOVECTVÍ

S fenoménem bezdomovectví se můžeme setkat již v hluboké historii. Ve starověku například bezdomovce tvořili jedinci, kteří byli z určitého důvodu vyloučeni ze společnosti. Takovýmto důvodem býval nejčastěji závažný trestný čin. V mýtech té doby také objevují „bezdomovci“, kteří odešli z domova, aby našli štěstí a blahobyt. K tomu se samozřejmě dopracovali až po dlouhém putování po světě, během kterého narazili na řadu překážek a zkoušek osudu (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 53).

S příchodem středověku a rozdělením společnosti do stavů, se počet bezdomovců zredukoval, neboť byli poddaní (nejchudší vrstva obyvatel) připoutáni k půdě svého panovníka (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 54).

Na počátku novověku se poprvé objevují lidé bez domova podobní těm dnešním, v té době jsou nazýváni vagabundi. Jsou to lidé odmítající stavovský systém. Místo usedlého způsobu života pod vedením panovníka tedy radši volí poustevnictví a kočování. Ostatními obyvateli ovšem nejsou přijímáni, naopak jsou zavržováni, vězněni, dokonce i popravováni. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 54)

Dalším klíčovým momentem ve vývoji bezdomovectví se stala průmyslová revoluce, v jejímž důsledku docházelo k masovému přesunu obyvatel do velkých měst, a to i těch nejchudších vrstev, které zde hledaly pracovní příležitosti. Stávalo se však, že práci nenacházeli ani zde, dostávali se tedy ještě do hlubší finanční nouze a v některých případech skončili až na ulici bez střechy nad hlavou. Za jejich péči nezodpovídal stát ale církve. To se změnilo až po roce 1862, kdy byla do Říšského obecného zákona přidána poznámka o tom, že se obec musí finančně postarat o každého, kdo v dané obci žije a má tedy domovské právo. Bezdomovcem se pak stával každý bez domovského práva, tedy cizinec. Takto je bezdomovectví definováno v právním řádu ČR dodnes. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 54)

Počet zjevných bezdomovců rapidně klesá s příchodem totalitního režimu do ČR v roce 1948, neboť bylo v té době nepřijatelné, aby někdo přespával na ulicích nebo v parcích, trvalé bydliště musel mít každý. Existovali však sociálně vyloučení lidé, žijící zejména v levných ubytovnách, kteří neudržovali kontakt s rodinou, ztratili zájem o společnost, z nějakého důvodu do společnosti nezapadali či odmítali zapadat, jednalo se tedy o jistou

formu skrytého bezdomovectví. Často byl takovýto způsob života spojen se sociálně patologickými jevy jako například se závislostmi, kriminalitou nebo promiskuitou. (Průdková, Novotný, 2008, s. 9).

Po pádu komunismu přirozeně dochází k obrovskému nárůstu bezdomovců, neboť zkrachovalo množství podniků a továren. K řadám bezdomovců se dále přidali lidé, kteří do této chvíle pracovali pouze formálně z donucení režimu, ti, co žili v podnikových ubytovnách, propuštění političtí vězni či pacienti, jimž byl umožněn odchod z psychiatrické léčebny. Zpočátku šlo zejména o jedince středního věku bez rodiny a sociálních kontaktů. Dle Hradeckého (1996) se odhadem jednalo o cca 35 tis. zjevných bezdomovců. Jejich počet ale neustále stoupá, dnes některé odhady uvádějí i 100 tis. obyvatel ohrožených bezdomovectvím. Jejich věk klesá a důvody života na ulici jsou různorodější. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 55)

2 DEFINICE BEZDOMOVECTVÍ

Bezdomovectví je problémem téměř všech zemí na světě, v každé zemi má však jinou formu. Nejvíce bezdomovců je určitě v rozvojových zemích, tam se tento problém týká většiny obyvatel. Velké vlny bezdomovectví vznikají také například po výskytu nějaké přírodní katastrofy. Další formou bezdomovectví jsou i kočovné národy (Romové, indiáni, Aboriginci, atd.). Ve vyspělých zemích se pak jedná o rodiny a jedince v sociální nouzi. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 12)

Dle českého právního řádu *„je bezdomovcem osoba, která nemá vlastní domov, či si jej nenajímá, nebo nežije v takovém obydlí u osoby důvěrně blízké, či tento domov nemůže, nebo nechce užívat nebo takový domov užívá protiprávně. Domov v této definici chápeme obecně jako místo, kam jeho uživatel může de-iure jinému člověku zakázat, nebo umožnit přístup.“* (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách)

Přestože většina lidí cítí ve slově bezdomovec jakýsi pejorativní nádech, jde tedy přímo o oficiální pojmenování tohoto jevu. Dokonce i v jiných jazycích je toto označení v podstatě shodné, jako například v anglickém jazyce jsou bezdomovci nazýváni homeless (bez domova), v německém jazyce obdachlose (ztráta přístřeší), v italském jazyce senzhetto (bez střechy) nebo ve francouzském jazyce sans-abri (bez přístřeší). Je však třeba podotknout, že bezdomovci sami tento název odmítají a berou ho jako urážku, sami se označují mnoha slangovými termíny podle toho, v jaké fázi bezdomovectví se v danou chvíli nacházejí, některé s nich jsou např.: streetpeople (osoby v nouzi), bezinky (lidé bez zázemí), tuláci (lidé dočasně nepřizpůsobení), bezďáci (lidé dočasně na bez přístřeší), atd. (Hradecký a kol., 2007, s. 9, 29)

Definice pojmu bezdomovectví může mít dvě podoby, minimalistickou a maximalistickou. Minimalistická odpovídá definici právního řádu, bezdomovec je tedy ten, kdo nemá střechu nad hlavou. Maximalistická definice je preferována zejména neziskovými organizacemi. Ty se zaměřují hlavně na slovo domov, a co tento pojem přesně vyjadřuje, nepopisuje totiž jen dům či byt, kde člověk přespává, znamená pro každého spíše zázemí, bezpečí a jistotu. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 14)

Podle Hradeckého (2007, s. 11) domov obsahuje tři složky nezbytné ke spokojenému životu, a to fyzickou doménu, tedy prostor, kde člověk může naplňovat své potřeby, dále

sociální doménu, do které zapadá soukromí ale i uskutečňování společenských interakcí a také právní doménu, a to přímé vlastnictví nemovitosti či nájemní smlouvu. Bezdomovcem je pak každý, kdo přijde alespoň o jednu z těchto domén.

3 DRUHY BEZDOMOVECTVÍ

3.1 TYPOLOGIE DLE MANŽELŮ HRADECKÝCH

Ilja a Vlastimila Hradečtí (1996, s. 36) rozdělují bezdomovce do tří skupin podle toho, zda je možné je na první pohled zařadit mezi bezdomovce, či ne. Zohledňují také skutečnost, zda má daný jedinec kde žít, nebo zda přespává přímo na ulici. Typologii manželů Hradeckých přebírá valná většina odborných publikací na toto téma, jde tedy o nejrozšířenější typologii.

3.1.1 ZJEVNÉ BEZDOMOVECTVÍ

Lze sem zařadit veškeré bezdomovce přespávající na ulici nebo na lavičkách v parcích. Je to nejviditelnější skupina bezdomovců, avšak početně nejslabší. Přesto si je každý vybaví, pokud o bezdomovectví slyší. Na první pohled se dají poznat podle roztrhaného a špinavého oblečení, zápachu a zanedbaného vzhledu. Často je potkáváme žebrat na rušných místech nebo prohrabávat popelnice. Většinu si s sebou nosí igelitové tašky nebo nákupní vozíky, ve kterých přenáší veškerý svůj majetek. Jsou to lidé naprosto vyloučení ze společnosti. Zpravidla nemají žádné vazby s rodinou a žádné přátele. Jejich vnímání reality je značně ovlivněno tím, jak dlouho už se žijí takovýmto stylem. (Průdková, Novotný, 2008, s. 13)

3.1.2 SKRYTÉ BEZDOMOVECTVÍ

Tuto skupinu již od ostatních obyvatel nelze na první pohled rozeznat, jejich styl života se na jejich vzezření totiž nepodepisuje natolik jako u předchozí skupiny, snaží se o svůj vzhled pečovat alespoň v rámci možností, které mají. Sami sebe od zjevných bezdomovců striktně oddělují a odmítají je. Zakládají si na skutečnosti, že mají kde přespávat, např.: ve squatech, v azylových domech, v noclehárnách, ve sklepích či v opuštěných vlakových vagoněch, trvalé bydliště ale nemají. Většinou se pohybují ve skupinkách, což jim dává pocit, že nejsou tak osamělí. Nezdržují se na jednom místě, neustále se přesunují v rámci města. Někteří z této skupiny bezdomovců se snaží sehnat peníze i jinými způsoby, než žebráním, hledají si příležitostné, nelegální práce, nebo pracují za stravu a ubytování. (Průdková, Novotný, 2008, s. 14)

3.1.3 POTENCIÁLNÍ BEZDOMOVECTVÍ

Jedná se určitě o nejpočetnější skupinu bezdomovců. Potenciální bezdomovectví se týká všech, kteří mají, kde bydlet ale jejich bydlení je nejisté a každým dnem jim tedy hrozí, že se octnou na ulici. Takovýto problém se týká velkého množství obyvatel, dají se sem totiž zařadit například i lidé žijící v podnájmu. Dalšími osobami, kterým hrozí život bez střechy nad hlavou, jsou propuštění vězni, bývalí klienti psychiatrických léčeben či terapeutických komunit, lidé nezaměstnaní, rozvádějící se a v neposlední řadě také všichni lidé závislí na alkoholu, návykových látkách, gambleři, atd. (Průdková, Novotný, 2008, s. 14)

Dá se říci, že většina skrytých i zjevných bezdomovců si nejprve prošla fází potenciálního bezdomovectví, málokdo se stane zjevným bezdomovcem ze dne na den. Ani zdaleka však neplatí, že by se z každého potenciálního bezdomovce musel stát zjevný či skrytý bezdomovec, je však velmi těžké se s takto tíživou životní etapou vyrovnat, tito lidé tedy žijí pod neustálým tlakem. Jejich situaci také komplikuje fakt, že se nemohou obrátit téměř na žádné charitativní organizace pro bezdomovce, ty se zaměřují až na zjevné bezdomovce. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 15)

3.2 TYPOLOGIE DLE ORGANIZACE FEANTSA

Tuto typologii vytvořila Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci (FEANTSA) v roce 2007 a nazvala ji ETHOS. Tato organizace dlouhodobě zkoumá problematiku bezdomovectví v evropských státech a snaží ji detailně zmapovat. Jejím cílem je přijít s co nejefektivnějším řešením toho rozsáhlého problému, k čemuž by měl přesný popis jevu dopomoci. (Hradecký a kol., 2007, s. 9)

Pro vytvoření koncepce řešení bezdomovectví v ČR bylo tedy třeba vytvořit komplexnější definici a typologii bezdomovectví, než jaké byly doposud používány. Slouží tedy čistě k praktickým účelům jako například pro zdokonalení systému sociálních služeb, pro zjištění počtu bezdomovců na území ČR i pro porovnání situace v jednotlivých státech Evropy. (Hradecký a kol., 2007, s. 9)

Typologie ETHOS rozděluje bezdomovce do sedmi různých typů podle toho, v jaké stavu je fyzická doména (stav obydlí), sociální doména (síť sociálních vztahů) a právní doména (právní nárok na obydlí) dané osoby. (Hradecký a kol., 2007, s. 11)

Tab. 1. Typologie dle organizace FEANTSA

Č.	Typologie	Koncepční kategorie	Fyzická doména	Právní doména	Sociální doména
1.		Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
2.		Bez domova	Má místo k bydlení vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
3.		Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté nebo nevhodné obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
4.		Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném bydlení	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
5.		Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
6.		Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva, ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
7.		Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

Typologie ETHOS 2007 (Tab. 1.) popisuje sedm domén bezdomovectví (HRADECKÝ, Ilja, aj. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8, s. 10)

Z této tabulky je jasně patrné, že FEANTSA nezahrnuje do definice bezdomovectví pouze ztrátu střechy nad hlavou ale mnoho dalších stupňů, které ohrožují život člověka, jde tudíž o bezdomovectví v širším slova smyslu. Mezi bezdomovce dokonce počítá i osoby s právním nárokem na dům nebo byt, ovšem absolutně bez sítě sociálních kontaktů a bez soukromí, neboť se i v takovéto případě jedná o extrémní sociální vyloučení. Dále se Hradecký a kol. (2007, s. 10) snaží započítat i lidi, kteří se neustále pohybují mezi různými fázemi bezdomovectví, patří sem např.: oběti domácího násilí, které několikrát za sebou odejdou do azylového domu nebo bezdomovci, kteří mají čas od času možnost přespávat u přátel.

4 PŘÍČINY BEZDOMOVECTVÍ

Zjištění příčin vzniku bezdomovectví je klíčovou podmínkou pro utvoření jakýchkoliv hypotéz týkajících se řešení toho společenského jevu. Nelze řešit pouze následky bezdomovectví bez toho, aby bylo známo, co ho způsobilo, bylo by to v podstatě naprosto neefektivní. Podstatně důležitější jsou preventivní opatření předcházející tomu, aby k těmto situacím vůbec docházelo. Je však velmi těžké zmapovat veškeré důvody, kvůli nimž se člověk na ulici dostane, bezdomovců je v dnešní době velké množství a stejně tolik je způsobů, jak se člověk ocitne bez střechy nad hlavou. (Průdková, Novotný, 2008, s. 15)

V průběhu 20. století se pohled na bezdomovectví a jeho příčiny často měnil. Do poloviny století převažoval názor, že bezdomovci si za své problémy mohou sami, není tedy třeba, aby se jimi někdo zabýval. Od 50. let začala veřejnost naopak vyvyšovat chyby sociální struktury a také bytové politiky státu. Změny v těchto oblastech však ke snížení počtu bezdomovců nepřispěly, obrátila se tedy pozornost zpět na bezdomovce a jejich charakteristiky. Po přelomu tisíciletí bylo provedeno několik výzkumů, které měly zjistit názor veřejnosti na příčiny bezdomovců. Dle toho prvního z roku 2005 je 80% veřejnosti přesvědčeno, že bezdomovectví vzniklo na základě špatných osobnostních charakteristik bezdomovců. Oproti tomu výzkum z roku 2006 prokázal, že sami bezdomovci svoji vinu odmítají úplně, často ji nepřiznají ani sami sobě a vidí problém pouze ve faktorech, které nebyli schopni ovlivnit. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 18)

Situace však není tak jednoduchá, v podstatě je pravda na obou stranách, bezdomovectví je totiž ve skutečnosti multifaktoriálním jevem. Jeden z jevů sice bývá spouštěcí příčinou ale sám o sobě by nejspíš až k bezdomovectví nevedl. Hledáme tedy jak primární příčiny (proč se bezdomovec na ulici dostal), tak i sekundární příčiny (proč na ulici zůstává), případně i terciární příčiny (proč se na ulici vrací). (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 18)

Marek a kol. (2012, s. 19) také upozorňují na to, že je proto velmi těžké vytvořit jakoukoliv koncepci řešení bezdomovectví. Daná koncepce se totiž nesmí zabývat pouze situacemi, kvůli kterým se běžný člověk stal bezdomovcem, musí brát v úvahu i osobnostní proměny, kterými bezdomovec za dobu strávenou na ulici prošel a důvody, proč ztratil zájem se svými problémy bojovat.

Obecně se však pro zjednodušení situace používá takovéto členění příčinných faktorů:

4.1 OBJEKTIVNÍ PŘÍČINY

Objektivními příčinami jsou ty, které závisí spíše na politické, případně ekonomické struktuře státu. Netýkají se tedy osobnosti ani schopností bezdomovce. Dá se říci, že jde o chybu systému, na základě které člověk přišel o domov, byl tedy pouze obětí a ne původcem. Problémem může být vysoká nezaměstnanost, chudoba, nerovné příležitosti na trhu práce (diskriminace menšin, diskriminace pohlaví, odmítání rodičů s dětmi, atd.) nefunkční systém sociální podpory, neochota firem zvyšovat kvalifikaci zaměstnanců a mnoho dalších. (Hradecký, Hradecká, 1996, s. 43)

4.2 SUBJEKTIVNÍ PŘÍČINY

Subjektivní příčiny se naopak zaměřují na osobu bezdomovce. Zahrnují zejména osobnostní charakteristiky člověka, sociální prostředí, ve kterém žije, jeho finanční zázemí a další faktory. Nejsou tedy závislé na ekonomicko-politických podmínkách v dané zemi ale na individuálních problémech člověka. Pokud se člověk stane bezdomovcem na základě subjektivních příčin, musí změnit především sám sebe a své návyky, aby se z ulice dostal. (Průdková, Novotný, 2008, s. 16)

Dle manželů Hradeckých (1996, s. 44) se subjektivní faktory dají dělit do několika skupin:

4.2.1 FAKTORY MATERIÁLNÍ

Zařazujeme sem veškeré faktory týkající se finančního zázemí člověka. Patří sem kupříkladu ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost, ztráta bydlení, příliš malé příjmy v porovnání s výdaji a jiné. Často se stává, že je na počátku propadu člověka ztráta zaměstnání, na základě čehož se materiální problémy člověka začnou kupit a nakonec dojde až ke ztrátě střechy nad hlavou. Ztráta zaměstnání však nemá vliv pouze na ekonomickou situaci člověka ale také na jeho duševní stav, může způsobit snížení sebevědomí, ztrátu pracovních návyků, deprese a jiné psychické problémy, které pak životní krizi prohloubí tak, že už člověk ani není schopen pracovat jako dříve.

4.2.2 FAKTORY VZTAHOVÉ

Jeden z nejčastějších důvodů ztráty domova bývá nevhodné sociální prostředí. Spouštěčem problémů může být rozvod či rozchod s partnerem a tím způsobené dělení domácnosti, rozpad rodiny, nepřekonatelné neshody s rodiči, domácí násilí, sexuální zneužívání. Na vývoj člověka a jeho návyků má největší vliv to, v jaké sociálním prostředí žije během dětství a dospívání. Pokud v tomto období nepozoruje u rodičů nebo opatrovníků adekvátní pracovní návyky, pravděpodobně s nimi bude mít problém i v dospělosti, proto jsou vztahy s rodinou jedním s nejdůležitějších faktorů určujících budoucnost člověka.

4.2.3 FAKTORY OSOBNOSTNÍ

Do této skupiny patří problémy osobnostní i fyzické. Řadíme sem například invaliditu, různé tělesné handicapy, mentální retardaci, nesamostatnost, poruchy adaptability, sociální a jiné fobie, nezralost, duševní choroby, závislosti a další.

Osobnostní faktory jsou veřejností často vnímány jako hlavní příčina bezdomovectví, přestože tomu až tak zcela není. Osobnostní faktory hrají velkou roli, ale často se pojí ještě s nějakým jiným faktorem, který byl spouštěčem problémů. Daný bezdomovec se tedy dostane do určité stresové situace, kterou může být například rozvod či ztráta zaměstnání, kvůli svým osobnostním charakteristikám však není schopen se s ní vyrovnat tak, jak by to zvládl člověk s jinou osobností. Porucha adaptability je tedy v tomto případě pouze podružnou příčinou, která však odlišuje konkrétního jedince, jenž skončí na ulici od množství jiných, kteří se s takovouto situací na rozdíl od něj vyrovnat dokážou.

4.2.4 FAKTORY INSTITUCIONÁLNÍ

Bezdomovectví také může být následkem opuštěním vězení či jiného nápravného zařízení. Člověk, který v podobném zařízení strávil dlouhou dobu, odchází do společnosti, ve které nemá vytvořené žádné materiální zázemí. K tomu se přidává skutečnost, že v ústavech lidé v podstatě úplně postrádají jakoukoliv osobní svobodu, tudíž však následně po propuštění nedokážou přijmout její tíhu a skutečnost, že s určitou mírou svobody člověk přijímá stejně velkou měrou i zodpovědnost sám za sebe a za následky svého životního stylu. Užívají si tedy nově nabyté možnosti, že si mohou dělat to, co chtějí volně, bez

jakékoliv kontroly, poté však naráží na následky své činnosti, na které nebyli připraveni. (Průdková, Novotný, 2008, s. 16)

Je ovšem třeba vzít v úvahu, že je toto členění čistě orientační, různé skupiny faktorů se prolínají a záleží pouze na situaci, u některého bezdomovce je totiž určitá příčina objektivní, u jiného ta samá příčina může být subjektivní. Příkladem může být ztráta zaměstnání. Pro někoho jde o subjektivní problém, není totiž schopen se s ním psychicky vyrovnat, rezignuje, upadá do depresí a úlevu hledá v alkoholu nebo drogách. Zatímco druhý člověk situaci aktivně řeší, avšak práci se mu přesto najít nepodaří kvůli nerovným příležitostem na trhu práce, nevhodné kvalifikaci nebo jiným důvodům, které nebylo v jeho moci ovlivnit. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 17)

5 CHARAKTERISTIKA BEZDOMOVců

5.1 VĚK

V České republice je průměrný věk bezdomovců vyšší, než v ostatních státech Evropské unie. Většina bezdomovců u nás je ve středním věku, jsou to tedy lidé, kteří by teoreticky mohli být v nejproduktivnějším období svého života, nedokázali se však z rozmanitých důvodů zařadit do většinové společnosti a přijmout společenská pravidla. K značnému množství bezdomovců v produktivním věku také přispěla změna politicko-ekonomické situace v ČR po roce 1998. Nicméně je pravděpodobné, že se i věk bezdomovců v ČR se postupně bude snižovat a přibližovat jejich průměrnému věku v EU. Již dnes patří do skupiny bezdomovců i velké procento jedinců mladších než 30 let, pocházejících většinou z neúplných rodin, z různých forem náhradní péče nebo z nápravných nařízení pro mladistvé. Z úplných rodin odchází menší procento lidí, bývá to jistá forma revolty proti autoritám nebo společenskému systému. Bezdomovců v pokročilém věku je minimum. Život na ulici je velmi náročný a vede k řadě psychických i tělesných chorob, bezdomovci se tak většinou důchodového věku nedožijí. (Průdková, Novotný, 2008, s. 17)

5.2 POHLAVÍ

Uvádí se, že mezi bezdomovci je údajně přes 80% mužů, ženy bezdomovkyně tudíž tvoří v České republice minoritu. Je to dáno hlavně tím, že mají ženy mnohem větší tendenci svoji situaci nějak řešit a jsou cílevědomější, málokdy upadají do stádia absolutní rezignace. Život na ulici je pro ženy nebezpečnější, každý den se vystavují riziku, že se stanou oběťmi zlodějů či sexuálních násilníků a na rozdíl od mužů se nemohou tak dobře ubránit. K tomu se přidává i fakt, že pokud se na ulici dostane celá rodina, pomoc se dostane pouze matkám s dětmi, pro které je určeno množství azylových domů, manželství se tak obvykle rozpadá a na ulici končí pouze otcové. Bezdomovectví rodin v podstatě neexistuje. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 107)

Manželé Hradečtí (1996, s. 56) také upozorňují, že pro ženy je mnohem snazší navázat nové sociální kontakty nebo požádat o pomoc známé a příbuzné, i pro ně je totiž nepřípustné vystavovat ženu nebezpečí, které ji může na ulici potkat. Muži se naopak většinou odmítají s problémem svěřit, snaží se s ním vyrovnat bez pomoci druhých a

zároveň často cítí ukřivdění ze strany společnosti, a tak zaujímají proti ostatním spíše nepřátelský postoj.

Přesto ale se mezi bezdomovci určité nezanedbatelné procento žen vyskytuje, avšak není tak lehké je rozeznat od zbytku společnosti. Většina bezdomovkyň je skrytých, těch zjevných je pouze zlomek. Ženy si zakládají na tom, aby měly kde přespávat, někdy nejsou ani ochotné uznat, že na ulici žijí. Svým vzhledem a chováním se snaží spíše přizpůsobit mužům, oblékají se do mužského oblečení a rezignují na péči o svůj vzhled, snaží se tak posílit své postavení, křehká žena by totiž pravděpodobně neměla šanci na ulici přežít. Přesto mají ženy na ulici jiné postavení. Muži je chrání a hlídají. (Průdková, Novotný, 2008, s. 24, 25)

Genderový rozdíl mezi bezdomovci je i ve způsobu obživy. Muži pro získání peněz častěji volí krádeže či žebrání. Ženy se oproti tomu spíše obracejí na sociální služby nebo se hojně živí prostitutí. Někdy také nabízejí sexuální služby ostatním bezdomovcům výměnou za to, že je ochrání, za alkohol, drogy nebo za potraviny. Muži těchto služeb rádi využívají, i zde mají totiž lidé velký zájem utvářet mezi sebou milostné vztahy a potenciálních partnerek je minimum. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 108)

5.3 VZHLED

Vzhled různých druhů bezdomovců se podstatně liší. Zjevní bezdomovci se o svůj zevnějšek nestarají, jejich priority jsou jiné. Jsou velmi lehce rozpoznatelní od zbytku populace. Dlouhodobě si nestřihají ani nemyjí vlasy, neholí se, nemají příležitost se převléci ani vyprat staré oblečení a tak je špinavé, potrhané, někdy i zapáchá. (Průdková, Novotný, 2008, s. 23)

Na druhé straně stojí skupina skrytých bezdomovců, ti se snaží záměrně od zjevných bezdomovců odlišovat, o svůj vzhled na rozdíl od nich pečují a kladou důraz i na to, co si oblékají. Jedná se o bezdomovce obývající squaty nebo přespávají v nákupních centrech, na nádražích apod., ti tedy mají čas od času příležitost se umýt i obměnit ošacení. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 62)

Patří sem například mladí bezdomovci potulující se po městě ve skupinkách, často do skupinky patří i jedna či dvě bezdomovkyně, někdy i s sebou vodí psy. Tyto skupinky se

vyznačují buď koženými či džínovými bundami, maskáčovými kalhotami a vysokými těžkými botami nebo vytahanými mikinami a značkovými doplňky v hip-hopovém stylu. (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012, s. 62)

Další skupinou skrytých bezdomovců, kteří udržují svůj zevnějšek, jsou bezdomovkyně živící se prostitucí, takovýto způsob obživy je se vzhledem dané ženy úzce spjat. Tyto bezdomovkyně se proto o svůj zevnějšek starají velmi pečlivě. Dbají na pravidelné mytí, mění účesy, někdy si i barví vlasy a kladou důraz i na líčení, rády často používají výrazné barvy. (Průdková, Novotný, 2008, s. 23)

5.4 BYDLENÍ

Asi nejpříjemnější formou bydlení jsou pro bezdomovce ubytovny, skrytí a potenciální bezdomovci dále vyhledávají nelegální či nejisté podnájem nebo přechodné přespávání u příbuzných a známých. Neposlední a hojně využívanou možností je také pražská loď Hermes, která byla otevřena v roce 2007 a nabízí lidem bez domova přechodné ubytování, stravu i poradenství v oblasti psychologie i práva. Všechny tyto možnosti poskytují bezdomovcům určité výhody, mohou se zde vyspat v teple, umýt a převléci, navíc zde mají i soukromí. Avšak překážkou pro množství bezdomovců je skutečnost, že na těchto místech musí bezpodmínečně dodržovat určená pravidla. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 90)

O něco nepohodlnější je možnost přespávat ve squatu, chybí zde elektřina, většinou i tekoucí voda, jde však stále o místo, kde je relativní teplo a střecha nad hlavou, navíc téměř bez pravidel. I squaty mají však svou hierarchii, není možné sem jen tak přijít a přespát. Člověk musí být pozván nebo se alespoň dohodnout s ostatními obyvateli squatu, zda mají dost volného místa a zda jsou ochotni ho přijmout. Squaty se mezi sebou liší podle toho, kdo je obývá. Drogově závislí žijí obvykle spolu, stejně tak alkoholici se sdružují. Navzájem se tyto dvě skupiny příliš nevyhledávají. Squaty alkoholiků bývají upravenější, čistší, někteří si své místo ve squatu i snaží zútulnit nábytkem, květinami nebo fotografiemi, squat berou jako svůj domov. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 91)

Bezdomovci se vesměs shodují, že nejhorší možností je přespávání venku nebo na veřejných místech jako jsou nákupní centra či nádraží. Nejedná se o trvale udržitelný životní styl, bezdomovci přespávají na ulici pouze příležitostně. Pro lidi, kteří se dostali do

takovéto situace, už není prioritou hygiena nebo soukromí. Problémem je pro ně spíše počasí. V létě, případně i na jaře nebo na podzim, je přespávání na lavičkách a v parcích pro lidi bez domova v celku přijatelná alternativa, zima v těchto obdobích není nepřekonatelná. Nebezpečí umrznutí přichází až s teplotami pod 0°, bezdomovci se pak obvykle zahřívají alkoholem, který tiší obranné reakce organismu a v některých případech dochází až k úmrtí. Další komplikací jsou neustálé policejní kontroly, pokud spatří bezdomovce na veřejném místě, je jejich povinností ho vykázat, bezdomovec se tak během noci musí vždy několikrát přesunout nebo alespoň velmi dobře schovat před zraky procházejících. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 87-89)

5.5 ZPŮSOB OBŽIVY

Způsob obživy se liší podle postavení, podle pohlaví a věku bezdomovců ale i podle temperamentu člověka a jeho dalších osobnostních charakteristik. Uzavření samotáři například preferují vybírání popelnic nebo sběr papíru či kovu. Mladší a odvážnější bezdomovci naopak volí aktivní žebrání a drobné krádeže. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 72)

První z možností získání prostředků jsou různé charitativní organizace, poskytující ubytování, oblečení a stravu lidem v nouzi. Bezdomovci se zde však neradi zdržují, návštěvu charitativní organizace považují za přiznání statusu bezdomovce, což často odmítají. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 73)

Další možností je výběr popelnic. Takovýto způsob obživy je pro bezdomovce asi nejčastější. V kontejnerech nachází jak ošacení, tak jídlo, velké množství potravin lze najít v kontejnerech patřících k hypermarketům a restauracím. V USA dokonce vznikla síť obchodů, které záměrně nechávají zbylé a prošlé potraviny na předem určeném místě poblíž, aby si pro ně mohli přijít bezdomovci a fregani (vegani odmítající plýtvání jídlem). (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013 s. 75)

Obvyklým způsobem obživy je také aktivní, případně pasivní žebrání. K pasivnímu žebrání se bezdomovci schylují pouze v případě nouze. Tuto možnost berou jako jedno z nehlubších ponižení. Aktivní žebrání, tzv. somrování, volí obvykle mladí bezdomovci ve skupinkách, ti mají často vytipované věty, na které kolemjdoucí reagují pozitivně. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 75)

Čtvrtou alternativou je již zmíněný sběr. Jde o aktivní vyhledávání jakéhokoliv materiálu, který by bylo možné prodat, vyměnit za něco jiného nebo vrátit. Bezdomovci tak získávají určitý obnos peněz, ošacení či jídlo v podstatě legální cestou, proto berou sběr jako jednu z nejlepších cest k obživě. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 76)

Neposledním způsobem získávání prostředků jsou krádeže. Asi 80% bezdomovců přiznává, že za svůj život už někdy něco ukradli, jejich postoje k této činnosti se však různí. Někteří krádeže odsuzují, jiní je berou jako každodenní rutinu a najdou se i takoví, kteří jsou si jisti, že na to mají plné právo a nepovažují to za trestnou činnost. Někdy ani nejsou schopni pochopit, že daná věc někomu patřila a bude ji postrádat, v některých případech také odmítají, že by okradli konkrétního člověka, jsou přesvědčeni, že okrádají pouze stát nebo systém. Odvaha a chuť krást se samozřejmě zvyšuje s užitím alkoholu nebo drog, kdy člověk ztrácí zábrany. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 76, 77)

Toto jsou však pouze některé nejčastější způsoby, kterými se bezdomovci živí. Mezi další patří např.: prostituce, nelegální zaměstnání, prodej drog aj. Někdy si také bezdomovci pomáhají mezi sebou. Pokud jeden nakrade větší množství věcí, které nepotřebuje, poskytne je jiným a spoléhá se na to, že mu příště také pomohou, ne vždy tomu tak ale je, takže je takováto dohoda mezi bezdomovci častým předmětem sporů a rvaček. (Vágnerová, Csémy, Marek, 2013, s. 78)

6 PŘEDSUDKY

„Předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování lidí žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého.“ (HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998, 121 s. ISNB 80-7178-763-9)

Vznik předsudků je vázán na individuální osobnostní charakteristiky člověka. Nejčastěji předsudkům podléhají jedinci s určitými agresivními povahovými rysy, předsudky jsou totiž nejčastěji projevem nenávisti a agrese vůči jednotlivci nebo vůči určité společenské skupině. Většinou jde o odmítání lidí, kteří se nějakým způsobem liší od společenského normálu nebo od daného jedince. Není tomu tak ale vždy, u někoho se mohou objevovat i pozitivní předsudky. Příkladem může být prisuzování pozitivních vlastností všem svým krajanům. (Lašek, 2007, s. 79-81)

Předsudky obsahují všechny tři složky, které postoj musí mít, a to kognitivní, emocionální i konativní. Obsahem kognitivní složky jsou veškeré poznatky, které jedinec o dané skupině má. Tato složka je však často malá a neobjektivní. Je založena na zkušenostech člověka s předsudky a informacích získaných od okolí nebo z médií. Člověk také mnohdy záměrně vyhledává informace, které by jeho postoj mohly ještě více utvrdit. Na druhé straně emocionální složka bývá poměrně silná. Emoce vůči nenáviděné nebo naopak preferované skupině se postupně prohlubují s každým novým zážitkem. Takovéto emoce se pak vždy promítnou v chování člověka. Může se jednat o cílenou ignoraci určité skupiny, její očerňování, slovní napadání a v neposlední řadě i fyzické napadání. (Lašek, 2007, s. 83)

Hayes (1998, s. 122) popisuje 5 fází vzniku předsudků vůči etnickým menšinám. Stejná stádia se však vyskytují při vzniku předsudků vůči jakékoliv menšině, nemusí se jednat pouze o tu etnickou.

1. Očerňování

Jedná se o verbální agresi vůči určité skupině lidí. Zahrnuje například nadávky, ironické poznámky, pomluvy, propagandu, výhrůžky, atd.

2. Izolace

V druhé fázi dochází k oddělení dané skupiny od většiny a její záměrnou ignoraci zbytkem společnosti. V následku izolace dochází někdy k utvoření ghett, ve kterých se shromažďují menšinové skupiny ve společnosti.

3. Diskriminace

Diskriminace může mít pozitivní i negativní charakter. Ve smyslu pozitivním jde o protěžování určité skupiny, ve smyslu negativním naopak o znevýhodňování oproti ostatním. Patří sem například odpírání lidských práv, zaměstnání, odpovídajícího platového ohodnocení či adekvátního bydlení na základě sociální skupiny, do které člověk patří.

4. Tělesné napadení

Sem patří veškeré fyzické agresivní výpadky vůči jiné osobě či skupině nebo jakékoliv násilně činy vůči majetku diskriminované osoby.

5. Vyhlazování

V závěrečné fázi dochází k systematickému vyvražďování všech členů dané skupiny. Málokdy dojde až k tomuto stádiu, pro vyhlazení určité rasy nebo skupiny je totiž obvykle třeba angažovanost celého státu jako celku, tedy i podpora politického systému. K asi nejznámějšímu a nejmasovějšímu případu vyvražďování docházelo v období nacistického Německa.

Dle Laška (2007, s. 84) existují tři typy diskriminace značně spojenými s předsudky, které se v naší společnosti aktuálně vyskytují nejvíce. Jedná se o:

- Sexismus
- Rasismus
- Ageismus (předsudky vůči lidem v určité věkové kategorii)

Sexismus je skupina předsudků zaměřených proti jednomu z pohlaví. Zpravidla má určitý člověk množství pozitivních předsudků vůči jednomu pohlaví a naopak řadu negativních vůči tomu druhému. Na základě těchto předsudků se může dojít k diskriminování dané osoby na základě jejího pohlaví (Lašek, 2007, s. 84)

Rasismus je v naší zemi druhý nejčastější případ předsudků, které mají za následek diskriminaci. Jde o předsudky týkající se jiných etnických skupin. Ve velké míře se vyskytují zejména v zemích, kde je rasismus tolerován jakožto svobodný názor člověka, případně dokonce podporován. Rasismus může u lidí způsobovat i extrémní formy chování, například k tělesnému napadání nebo dokonce k vyhlazování docházelo zejména v důsledku etnických sporů. (Hayes, 1998, s. 122)

Ageismus je přisuzování stereotypů na základě věku. Častěji se týká lidí v důchodovém věku, v tomto případě jsou senioři považováni za slabé, umíněné, zapomnětlivé, atd. U lidí v takovémto věku někdy dochází i k pozitivnímu ageismu, který vyzdvihuje zejména pozitivní vlastnosti člověka, avšak nebere v úvahu žádné negativní charakteristiky toho životního období. Může se však jednat i o juvenilní ageismus, který je naopak namířen proti mladým lidem, těm přisuzuje vlastnosti jako je lenost, povrchnost, nevychovanost či drzost. (Lašek, 2007, s. 84)

Lašek (2007, s. 86) dále vyjmenovává i 6 typů osobností, které podléhají předsudkům ve větší míře, než jiní. Jsou to:

- Povrchově resentmentní lidé

Sem řadíme lidi, kteří vinu za své vlastní neúspěchy a ztráty radši přisuzují ostatním, k čemuž jim slouží obecné stereotypy a předsudky vůči menšinovým skupinám.

- Lidé s konvenčním syndromem

Takováto osoba cítí takovou sounáležitost se svojí vlastní sociální skupinou, že odmítá jakoukoliv jinou skupinu. Má ráda stereotyp a těžce se adaptuje na nové situace, tudíž nemá zájem poznávat členy cizí skupiny a ověřovat si, zda její předsudky mají racionální základ, či ne.

- Lidé s autoritářskou osobností

Takovýto člověk trpí komplexem méněcennosti. Společnost dělí na silné jedince, kterých se bojí a na slabé jedince, nad které se povyšuje a přisuzuje jim pouze negativní vlastnosti.

- Though – guy

Though guy je v překladu hulvát, případně neurvalý člověk. Jsou to lidé, kteří obecně odmítají veškeré autority a společenské normy, absolutně se odmítají společnosti přizpůsobit.

- Typ manipulativní

Manipulativní typ nevnímá člověka jako lidskou bytost ale spíše jako prostředek zisku. Snaží se ovládat lidi a donutit je jednat podle jeho vlastních představ. Nedokáže s nikým navázat zdravý emocionální vztah.

- Kranksfrinsch

Jedná se o osobu psychopatickou osobnost. Na základě duševních poruch si vytváří svojí vlastní realitu. Není schopna reálně odhadnout vlastnosti jiného člověka.

Předsudky se však nevytvářejí pouze na základě osobnosti člověka, ale na jejich vznik má vliv řada dalších faktorů. Jedním z nejvýznamnějších je kupříkladu informovanost člověka

o menšinové skupině. Uvádí se, že pokud je člověk s danou skupinou v kontaktu pravidelně a dostává se do situace, kdy musí se členy skupiny spolupracovat, procento předsudků vůči těmto členům je o mnoho menší. Dalšími důležitými faktory jsou i postoje společnosti, inteligence, vzdělání, příslušnost ke společenské vrstvě nebo názory rodiny. (Hayes, 1998, s. 126)

Dle Hayes (1998, s. 127) není možné redukovat předsudky úplně. Pokud se však chce člověk zúčastnit terapie, která by míru jeho předsudků snížila, je třeba dodržet následující postup:

1. Účastníci terapie musí mít rovnoprávné postavení
2. Musí docházet k osobnímu kontaktu
3. Je nutná i účast osob, které stereotypy odmítají
4. I společnost musí kontakt mezi různými skupinami podporovat
5. Mezi oběma skupinami by mělo docházet ke spolupráci

7 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části své práce jsem nejdříve zvolila rozhovor s několika náhodnými bezdomovci, abych zmapovala, jaký život na ulici je a jak ho bezdomovci sami vnímají. V druhé části výzkumu jsem zvolila metodu dotazníku, díky kterému jsem se snažila zjistit názor co nejvíce obyvatel na problematiku bezdomovectví

7.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Tento výzkum jsem zpracovala v loňském roce společně s Natálií Mošnovou, která mi dovolila výzkum využít i zde ve své práci. Naší motivací bylo zjistit něco o bezdomovcích v Plzni, okolo kterých procházíme dennodenně bez povšimnutí, případně s opovržením, ale přitom o jejich problémech v podstatě nevíme vůbec nic. Snažily jsme se proto na jednu stranu zmonitorovat jejich běžný život ale na druhou také rozbít alespoň některé předsudky o nich. Během rozhovorů jsme se zaměřily zejména na průběh života na ulici se všemi negativy i pozitivy a také na jejich pohled na sebe sama. Vydaly jsme se za nimi do parku, ve kterém obvykle přebývají, abychom je ponechaly ve svém přirozeném prostředí a zbytečně je nestresovaly. To se nakonec ukázalo jako velmi výhodné, tato skutečnost měla totiž jistý dopad i na nás samotné. Lépe jsme se dokázaly vžít do jejich situace a pochopit určité souvislosti. Během poměrně dlouhé doby, kterou jsme s nimi strávily, jsme se v podstatě staly součástí party, na kterou jsme se zaměřily. Zaregistrovaly jsme i mnohé pohledy kolemjdoucích, které tentokrát patřily i nám.

Okruhy otázek do rozhovoru:

- Jak se na ulici ocitli
- Jaký byl jejich život předtím, než skončili na ulici
- Negativa i pozitivita života na ulici
- Jak dlouho jsou na ulici
- Jaké mají v současné době největší problémy
- Jaké mají povinnosti
- Vztahy (s rodinou i mezi sebou navzájem)
- Přístup k životu na ulici
- Jejich představy o ideálním životě

7.1.1 OTEVŘENÉ KÓDOVÁNÍ

1. Doba strávená na ulici

Sem jsme zařadily údaj o tom, kolik let už na ulici žijí.

- „život na ulici, ten už mam nějakých 10 roků“
- „od třinácti na ulici“

2. Negativa života na ulici

Vše, na co si museli dlouho zvykat a co považují na jejich situaci za nejhorší.

- „na lidi, ale spíš venku“
- „sehnat si jídlo“

3. Jak se na ulici dostali

Co zapříčinilo, že jsou nyní na ulici.

- „z psychiatrie“
- „přišel jsem o práci“
- „...z pastáku“

4. Způsob života

Jak probíhá jejich obvyklý den, jak se živí.

- „chodím na pracák“
- „dělám hlídače“
- „mám legální squat“
- „já spím ve stanu na borech.“

5. Výhody života na ulici

Vše na co se dívají pozitivně.

- „volnost, jsem odjakživa zvyklej na tu volnost“
- „mám svého pejska“
- „máš kámošů pár, s kterými si zafetuješ, zachlastáš“

6. Hodnoty

Jak sami seřazují své hodnoty, co vnímají jako svoje povinnosti, co je pro ně v životě nejdůležitější.

- „nejdřív jsou psi, pak jsou ženský a pak teprv chlapi“
- „musí si člověk udělat domov“
- „nemůžeš se starat jenom o sebe“
- „máš své odpovědnosti“
- „to je přednější, ne? Kamarádi, ne?“

7. Vztah k návykovým látkám

Jak se staví k alkoholu a k drogám.

- „jsem drogově závislej“
- „všichni jsou tu závislý buď na alkoholu, nebo na drogách, většinou na drogách.“
- „já dělám obojí, je to lepší“
- „feťáky, ty já neberu“

8. Pohled na sebe sama

Sem zařazujeme věty o tom, jak vidí, sami sebe.

- „jsem feťák, alkoholik, toxikoman s psychopatními sklonama“
- „stydím se“
- „já nejsem sociální případ“
- „já jsem jenom hulič a kalič, víc ne“

9. Problémy se zákonem

Do této kategorie patří informace o kriminálních činech, za které byli odsouzeni.

- „výroba, distribuce“
- „de facto mě upálili za to, že jsem vařil pervitin“
- „ale za píčoviny“
- „krádeže, byty, auta, chalupy, teď zase za graffity“

10. Partnerské a rodinné vztahy

Vše o rodině a o předchozích vztazích.

- „táta žije, neberu ho, mlátil mámu“
- „já už jsem teď sám“
- Holka mě nechala po dvou letech“
- „vyměnila mě radši za feťáka“

11. Vztahy s policií

Jak se dívají na policisty a jak policisté na ně, případně spory s nimi.

- „státňáci tady mě znaj“
- „ty mě kontrolujou klidně 2x denně“

12. Vztahy s ostatními bezdomovci

Jak vychází mezi sebou navzájem.

- „tady je dobrá parta“
- „mam tady dobrý kámoše, který mi hodně pomůžou“

13. Vztahy s ostatními lidmi

Vzájemné interakce bezdomovců s ostatními lidmi a jaký si myslí, že na ně mají lidé názor.

- „na nás koukají, vole, přes prsty“
- „nevopřou si o nás ani kolo“
- „jsme špatný špinavý, všichni smrdíme, neumíme se oblíkat“

14. Současné problémy

Problémy, se kterými se musí potýkat ve spojitosti s jejich životním stylem.

- „nikdo mě nezaměstná, protože mam žloutenku typu C“
- „všechny doklady se mi ztratily“
- „nemam finance, nic“

15. Věk

- „je mi 34“
- „je mi 24“

16. Vztahy ke zvířatům

Vazby, které mají ke svým zvířatům a jak jim pomáhají vyrovnat se se situací.

- „zvířata jsou spíš největší přátelé naši“
- „mam psa a je to krásný“

17. Předchozí život

Jakým způsobem žili, pracovní zkušenosti i odkud pocházejí.

- „jsem vyučenej kuchař, číšník“
- „žil jsem normálně“
- „jezdil jsem nějakých 20 let s nákladákama“

18. Představy o ideálním životě

Jak by vypadal jejich život, pokud by nebyli na ulici, co by jednou chtěli dělat.

- „bud' budu vařit perník, nebo budu vařit jídlo“
- „jezdit“
- „kdybych dělal někde ve fabrice.... To by nešlo“

19. Tragické události

Události, které jimi poslední dobou silně otráslly.

- „Míták, toho ukopali“
- „muj kamarád skočil pod vlak, čůrák, ne?“
- „pes mi utek, neuvěřitelný“

20. Přístup k životu

Poslední kategorie popisuje, jak sami bezdomovci svoji situaci vnímají.

- „vařím doma pro psy a jsem spokojenej“
- „je to pruda“
- „ale je to těžký, prostě“
- „to je takovej začarovej kruh“

7.1.2 AXIÁLNÍ KÓDOVÁNÍ

Tab. 2. Axiální kódování

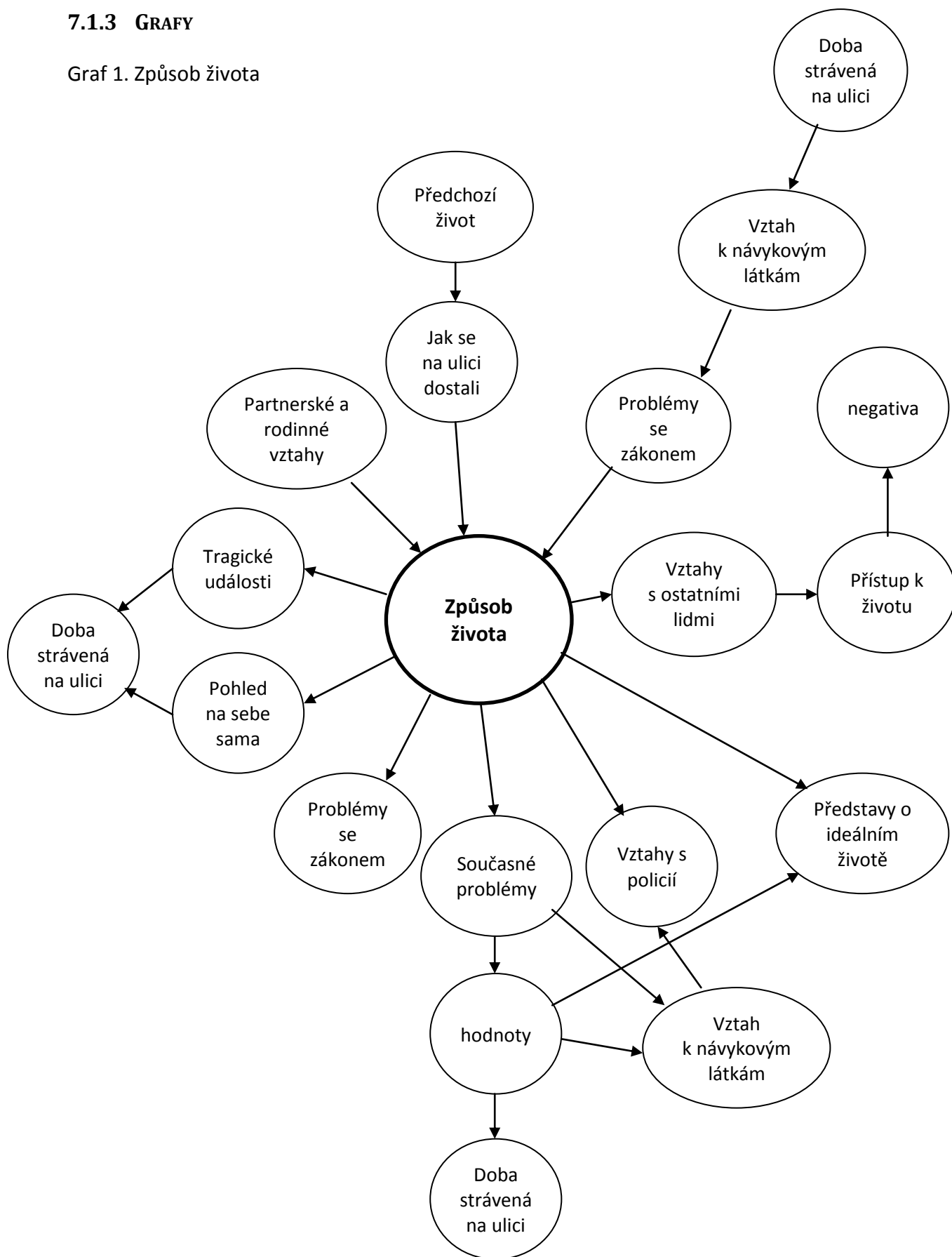
Příčinné podmínky	jev	Kontext jevu	Strategie jednání	proměnná	Nádledek/ důsledek
Doba, strávená na ulici	Vztah k návykovým l.	Problémy se zákonem	Způsob života		Vztahy s policií
Partnerské a rodinné vztahy	Doba strávená na ulici		Vztahy s ostatními bezdomovci		Způsob života
Doba strávená na ulici	Způsob života	Současné problémy	Hodnoty		Vztah k návykovým l.
Vztah k návykovým l.	Způsob života	Současné problémy	Hodnoty		Doba strávená na ulici
Vztahy s ostatními lidmi	Pohled na sebe sama		Vztahy se zvířaty		Pozitiva
Způsob života	Vztahy s ostatními lidmi		Přístup k životu		Negativa
Partnerské a rodinné vztahy	Způsob života	Vztahy s ostatními lidmi	Pohled na sebe sama	Tragické události	Doba strávená na ulici
Předchozí život	Jak se dostali na ulici		Způsob života	Hodnoty	Představy o ideálním životě
Současné problémy	Problémy se zákonem		Vztahy s policií		Negativa
Způsob života	Problémy se zákonem	Současné problémy	Vztah k návykovým l.		Vztahy s policií

1. S tím, že jsou na ulici, se vyrovnávají pomocí návykových látek, což je spojeno s problémy se zákonem. Tento způsob života zapříčiňuje problémové vztahy s policií.

2. V důsledku rodinných a partnerských vztahů se dostali na ulici, s čímž se vyrovnávají tak, že si sami mezi sebou utvářejí silné vztahy, což je pro ně největším pozitivem tohoto způsobu života.
3. Fakt, že jsou na ulici, ovlivňuje jejich způsob života spojený s mnoha problémy, což vedlo k utvoření hodnot, na základě kterých vznikl jejich vztah k návykovým látkám.
4. Jejich způsob života, zapříčiněný vztahem k návykovým látkám, ve spojení s jejich současnými problémy vedl k utvoření hodnot, důsledkem čehož zůstávají stále na ulici
5. Vztahy s ostatními lidmi způsobují jejich kritický pohled na sebe sama. Upínají se tedy hlavně na zvířata, která berou jako jedno z největších pozitiv.
6. Jejich způsob života zapříčiňuje negativní vztahy s ostatními lidmi a kvůli tomu vidí fakt, že jsou na ulici mnohem negativněji
7. Důsledkem partnerských a rodinných vztahů se ocitli na ulici, což je spojeno s tím, že jimi společnost opovrhuje, následkem čehož o sobě mají sami špatné mínění. To vše spolu s tragickými událostmi způsobuje, že na ulici zůstávají.
8. Předchozí život určil způsob, jak se dostali na ulici a jakým způsobem dnes žijí. Všechny tyto faktory v kombinaci s utvořenými hodnotami určují jejich představy o ideálním životě.
9. Současné problémy způsobují problémy se zákonem, což v nich vzbuzuje negativní emoce vůči policistům.
10. Způsob života vede k problémům se zákonem, což je jedním z jejich největších problémů v současnosti. S tím vším se vyrovnávají za pomoci návykových látek, což má za důsledek problémy s policisty.

7.1.3 GRAFY

Graf 1. Způsob života

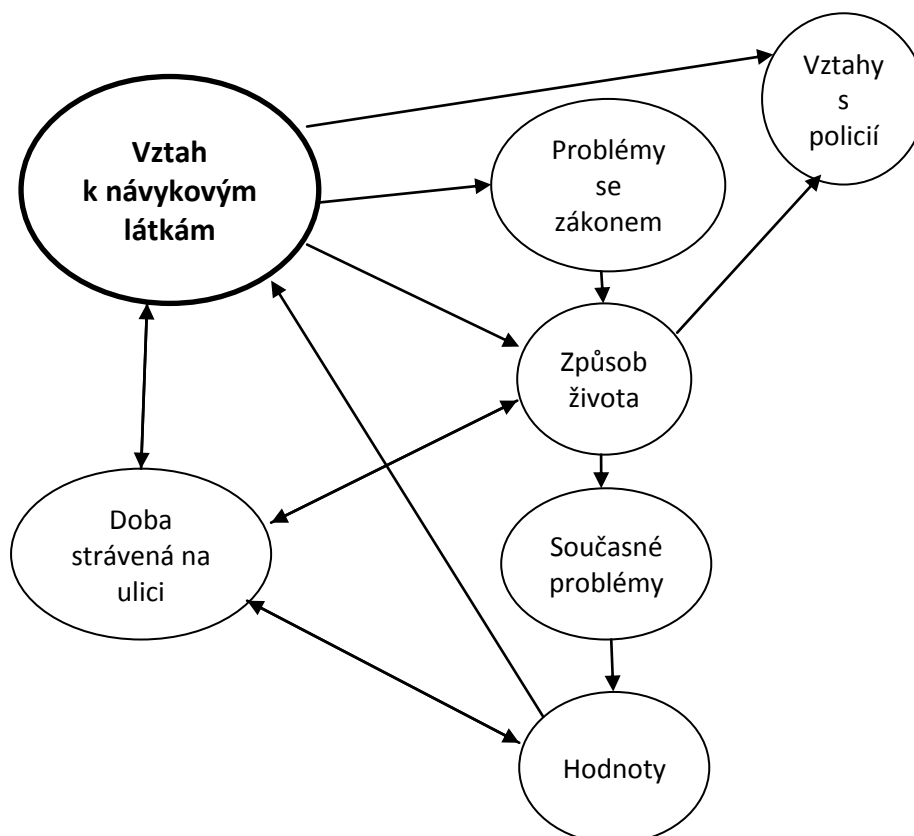
Klíčovou roli zde hraje **způsob života**, do kterého vstupuje několik faktorů:

- Prvním faktorem je doba strávená na ulici, která má vliv na vztah k návykovým látkám. S návykovými látkami souvisí problémy se zákonem a způsob, jakým se na ulici dostali, který byl předurčen předchozím životem.
- Dalším důležitým faktorem, který předurčuje způsob života, jsou vztahy s rodinou a partnerské vztahy.

O mnoho více faktorů však naopak ze způsobu života vychází:

- Způsobem života jsou ovlivněny vztahy s ostatními lidmi, ty zase ovlivňují přístup bezdomovců samotných k jejich situaci. To je pro ně jedním z největších negativ.
- Dalším faktorem, který je ovlivněn způsobem života, jsou jejich představy o ideálním životě, které jsou zároveň spojeny s jejich hodnotovým žebříčkem.
- Důležitou roli také hrají vztahy s policií, které vycházejí zejména z jejich vztahu k návykovým látkám.
- Způsob života zapříčiňuje jejich současné problémy, což hraje roli v utváření hodnotového žebříčku bezdomovců a obojí následně vede k užívání návykových látek. Hodnoty, spolu s dobou strávenou na ulici, jsou ve vzájemné interakci.
- Tento způsob života často vede k problémům se zákonem, což je jedním z jejich nejčastějších současných problémů.
- Způsob života vede k mnoha tragickým událostem a zároveň utváří pohled bezdomovců na sebe sama. Oba tyto faktory mají vliv na dobu strávenou na ulici.

Graf 2. Návykové látky

Graf č. 2 jsme vytvořily především proto, že se nám mezi těmito vztahy utvořil jakýsi začarovaný kruh, vycházející ze vztahu k **návykovým látkám**:

- Vztah k návykovým látkám je ve vzájemné interakci se způsobem života. Způsob života se vzájemně ovlivňuje s dobou, kterou již strávili na ulici, a zároveň dává vzniknout většině jejich současných problémů. Na základě současných problémů si často vytvářejí hodnotové žebříčky a postoje, na jejichž základě zase obvykle vznikají vztahy k návykovým látkám. Zároveň se hodnoty navzájem ovlivňují s dobou strávenou na ulici. Čím delší je doba strávená na ulici, tím víc se prohlubuje závislost na návykových látkách, která samozřejmě opět prodlužuje dobu, strávenou na ulici. Z toho lze vyvodit, že mezi těmito kategoriemi je také oboustranný vztah.

Zároveň z vztahu k návykovým látkám vychází další faktor:

- Tímto faktorem jsou vztahy s policií, které vznikají na základě problémů se zákonem a způsobu jejich života.

7.1.4 INTERPRETACE KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

Pro rozhovor jsme si vybrali skupinku bezdomovců, kteří nás sami oslovili s žádostí o peníze. Velmi ochotně se nám nabídli tři muži ve věku 24 let, 34 let a 49 let, že se nám do rozhovoru rádi vyjádří. Každý z nich se na ulici ocitl jinak, měl jiné dětství, rodinu i život, přesto však všichni skončili na stejné lavičce.

Během rozhovorů se nám potvrdilo mnoho hypotéz, které jsme měly již předem utvořené, výzkum však odhalil hlubší souvislosti a narazili jsme i na některé skutečnosti, které jsme nečekaly vůbec. Zaujalo nás například, že si navzdory situaci, ve které se ocitli, dokázali udržet optimistický pohled na svět. Nepopírají, že je tento styl života často velmi náročný, na všem, co prožívají, umí ale najít i pozitivní stranu. Pro běžného člověka je až inspirující, jak upřímné a pevné vztahy mají mezi sebou. Také nás zaujalo, jak silné vazby mají na svá zvířata, která často upřednostňují před sebou samými. Zůstává ovšem otázkou, do jaké míry jsou tyto vztahy pouze kompenzací za neuspokojivý životní styl. Je však jisté, že mají silnou potřebu navazovat vztahy, aby nebyli v takovéto situaci osamělí. Dle jejich slov jsou v podstatě sami na sobě bytostně i psychicky závislí.

Také jsme nečekaly, jak velkou roli pro ně bude hrát pohled ostatních lidí. Působilo to na nás jako, že je to pro ně v podstatě nejpálčivější problém. Je však zajímavé, že nám výzkum tuto teorii příliš nepotvrdil. Z výzkumu vychází, že jde pouze o problém,

srovnatelný se všemi dalšími každodenními starostmi. Nicméně jsme stále přesvědčené, že to v jejich životě hraje velkou roli, negativně ovlivňuje psychiku bezdomovců a utváří jejich pohled na sebe sama.

7.2 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

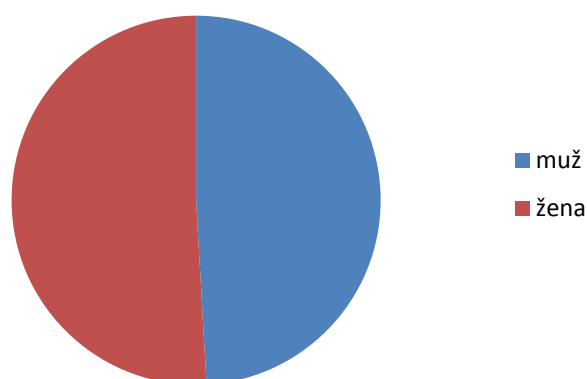
Druhý výzkum jsem provedla v návaznosti na výsledky s předchozího výzkumu. Zaujalo mě, jak hluboký význam má pro bezdomovce pohled společnosti a jejich projevy vůči nim. Chtěla jsem tedy zjistit, jaký názor na ně ve skutečnosti společnost má a zda je k bezdomovcům opravdu tak odmítavá, jak to připadá jim samotným.

Výzkum proběhl metodou dotazníku. Dotazník jsem posílala přes internet i rozdávala v tištěné podobě, abych získala co nejvíce respondentů. Do dotazníku jsem zařadila 18 otázek, několik počátečních jsem se zaměřila na informace o respondentovi, abych případně mohla zjistit, jaký typ člověka podléhá předsudkům vůči bezdomovcům častěji. V druhé části mě zajímal postoj respondenta k bezdomovcům, a to zejména jeho emoce i chování k nim. Důležité pro mě bylo také to, zda se s nějakým bezdomovcem znají, a zda je tedy jejich názor ovlivněn touto známostí. Téměř všechny otázky byly uzavřené s jednou možností výběru. Pouze jedna otázka byla otevřená, a to otázka na bydliště respondenta. Celkový počet respondentů je 112.

7.2.1 VÝSLEDKY VÝZKUMU

1. Otázka: Vaše pohlaví

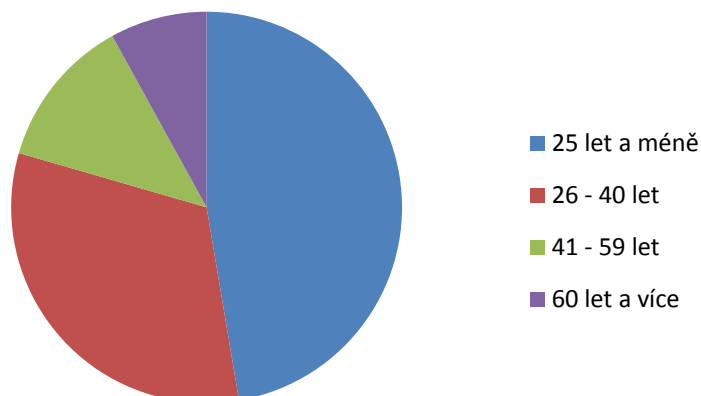
Graf 3. Pohlaví respondentů

Dotazníku se účastnilo 49,1% mužů a 50,9% žen.

2. Otázka: Váš věk

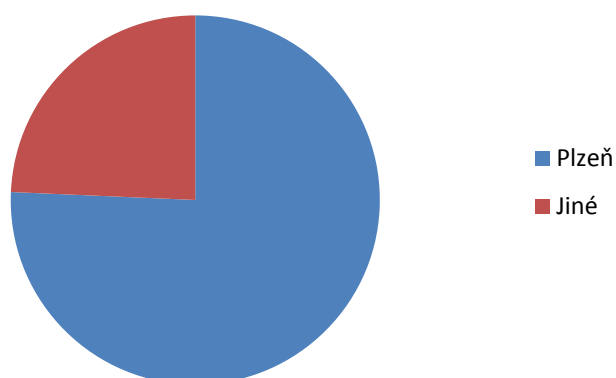
Graf 4. Věk respondentů

Většina, a to 81,4% respondentů je ve věku 40 let a méně, z nichž 47,3% odpovídá věku 25 let a méně a 32,2% věku 26 – 40 let. Jedná se zejména o ty, kteří vyplňovali dotazník po internetu. Respondentů ve věku méně, než 60 let odpovídalo 12,5% a seniorů vyplnilo dotazník 8%

3. Otázka: Bydliště

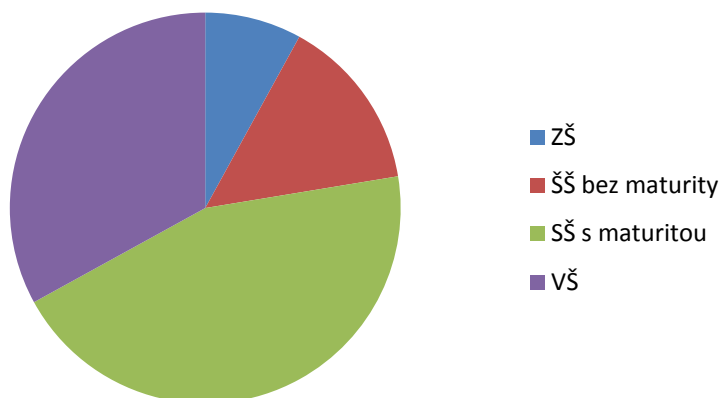
Graf 5. Bydliště respondentů

Bydlištěm respondentů je z 74,93% Plzeň, zbylých 25,07% lidí žije v blízkém okolí Plzně, např.: v Rokycanech (5,3%), v Blovicích (3,6%), ve Štěnovicích (2,7%) nebo v Křimicích (1,8%). Výzkum se tedy týká zejména názoru na problematiku bezdomovectví v Plzni, což není na škodu, neboť všichni dotazovaní bezdomovci, kteří mluvili o špatném přístupu okolí, se také zdržují v Plzni, ačkoliv původem jsou z jiných částí ČR.

4. Otázka: Vaše nejvyšší dosažené vzdělání

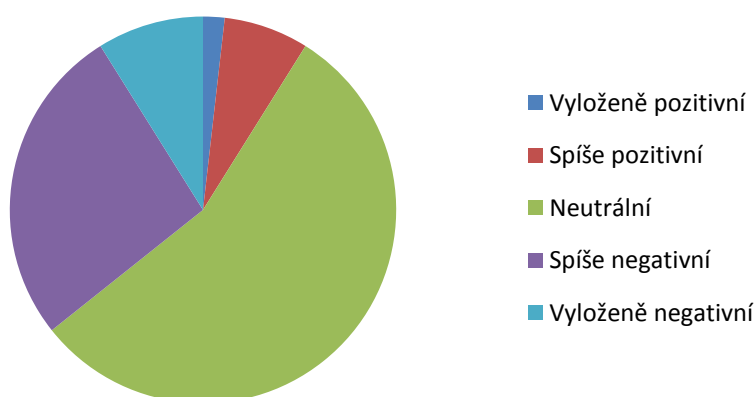
Graf 6. Vzdělání

Nejvíce respondentů (44,6%) absolvovalo střední školu s maturitou. Následují respondenti s vysokou školou (33%), poté ti se střední školou bez maturitní zkoušky (14,4%) a nejméně je respondentů, jejichž nejvyšší dosažené vzdělání je to základní (8%).

5. Otázka: Jaký myslíte, že máte vztah k bezdomovcům?

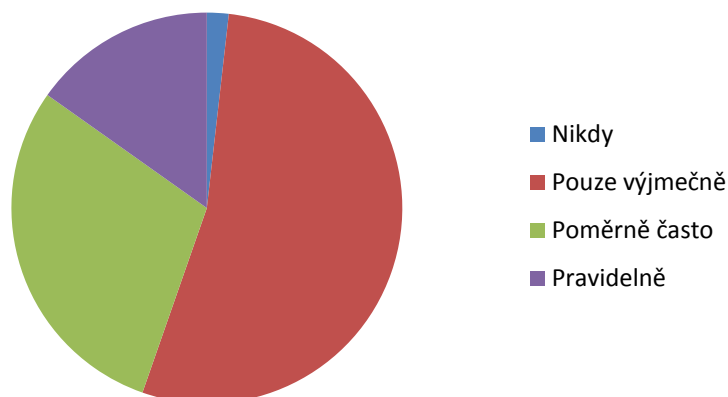
Graf 7. Vztah k bezdomovcům

U této otázky celých 55,4% lidí odpovědělo, že jejich vztah k bezdomovcům je neutrální. 26,8% respondentů si myslí, že mají k bezdomovcům spíše negativní vztah a 8,9% se přiznává k vyloženě negativnímu vztahu k lidem bez domova. Spíše pozitivní vztah k nim má 7,1% lidí a 1,8% lidí svůj vztah k nim vnímá jako vyloženě pozitivní.

6. Otázka: Jak často přicházíte s bezdomovci do kontaktu

Graf 8. Četnost setkání s bezdomovci

53,6% lidí usuzují, že se s bezdomovci dostávají do kontaktu pouze výjimečně. Poměrně často se s nimi setkává 29,5%. Následuje 15,2% respondentů, kteří se s bezdomovci dostávají do kontaktu pravidelně. Dle dotazníku jde zejména o lidi, kteří mají bezdomovce v rodině a také o několik lidí, kteří pracují v oblasti sociálních služeb pro bezdomovce, které jsem o vyplnění dotazníku požádala. Nejmenší počet lidí (1,8%) se s bezdomovci neseťkávají vůbec.

7. Otázka: Máte s nějakým bezdomovcem vztah osobnějšího charakteru?

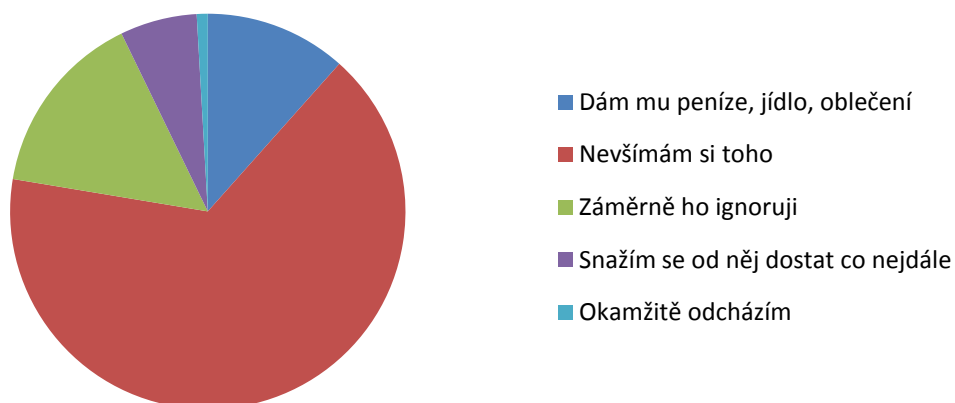
Graf 9. Osobní vztahy s bezdomovci

U této otázky odpovědělo 76,8% respondentů, že žádné osobní vztahy s bezdomovci neudržují. Našlo se však i 20,5% lidí, kteří mají bezdomovce v okruhu známých a dokonce i 2,7%, u kterých je někdo z členů rodiny bezdomovcem.

8. Otázka: Jak reagujete, pokud vidíte na ulici bezdomovce?

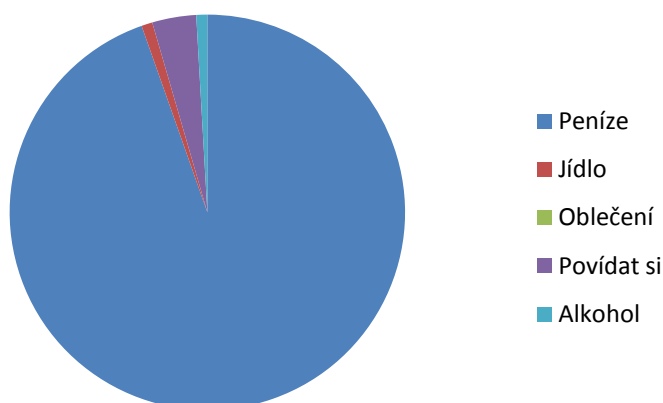
Graf 10. Reakce při zahlédnutí bezdomovce

Většina (66,1%) respondentů odpověděla, že pokud někde vidí bezdomovce, vůbec si toho nevšímá. Následuje skupina lidí (15,2%), která přítomnost bezdomovce záměrně ignoruje. 11,6% respondentů se snaží bezdomovci pomoci i bez vyzvání, dávají jim peníze, jídlo nebo oblečení. 6,3% se při setkání snaží od bezdomovce dostat co nejdále a 0,9%, což odpovídá jednomu respondentovi, odchází okamžitě.

9. Otázka: Pokud Vás bezdomovec osloví, očekáváte, že chce...

Graf 11. Očekávaný požadavek bezdomovce

Celých 94,8% lidí je přesvědčeno, že bezdomovci požadují pouze peníze. 4 respondenti (3,6%) soudí, že by si chtěli spíše popovídat s někým jiným, než s bezdomovcem. Alkohol a jídlo vybral vždy 1 člověk (0,9%). Možnost, že by bezdomovci mohli požadovat oblečení, nevybral nikdo.

10. Otázka: Jak reagujete, pokud Vás bezdomovec sám osloví?

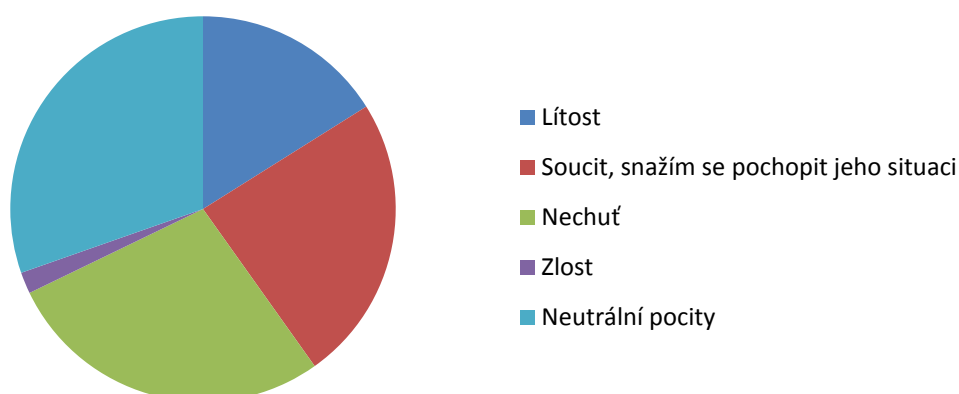
Graf 12. Reakce na oslovení bezdomovcem

Největší počet lidí, a to 70,5%, vybralo možnost, že si nejprve poslechnou, co bezdomovec žádá a až pak zváží, zda jeho žádosti vyhoví. 27,7% respondentů ale uvedlo, že oslovení bezdomovcem ignoruje a dále si ho nevšímá. Našli se i 2 lidé (1,8%), kteří pomáhají bezdomovci automaticky a vždy.

11. Otázka: Jaký máte pocit, když vidíte bezdomovce?

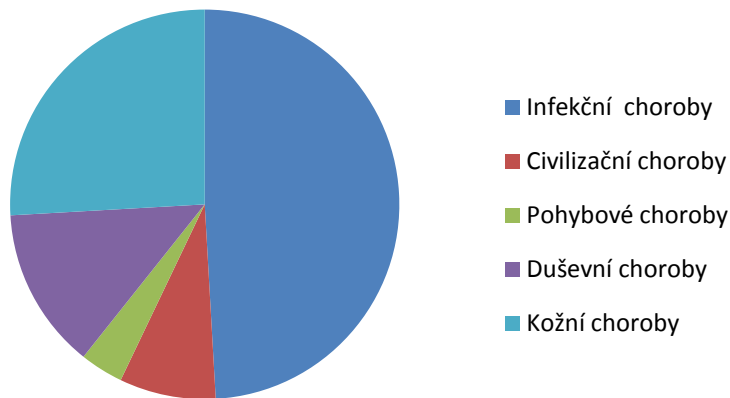
Graf 13. Pocity při setkání s bezdomovcem

Nejpočetnější skupina respondentů (30,4%) dotazníku vybrala možnost, že necítí v podstatě nic. Následuje 27,7% lidí, kteří pociťují nechuť. 24,1% se snaží vcítit do situace bezdomovce a pociťují tedy spíše soucit a porozumění. Je třeba poznamenat, že tuto odpověď vybírali zpravidla lidé, kteří uvedli, že se s bezdomovci znají nebo je mají v rodině. Lítost vybralo 16,1% respondentů a zlost 1,8% respondentů.

12. Otázka: S jakými zdravotními problémy se podle Vás bezdomovci nejčastěji potýkají?

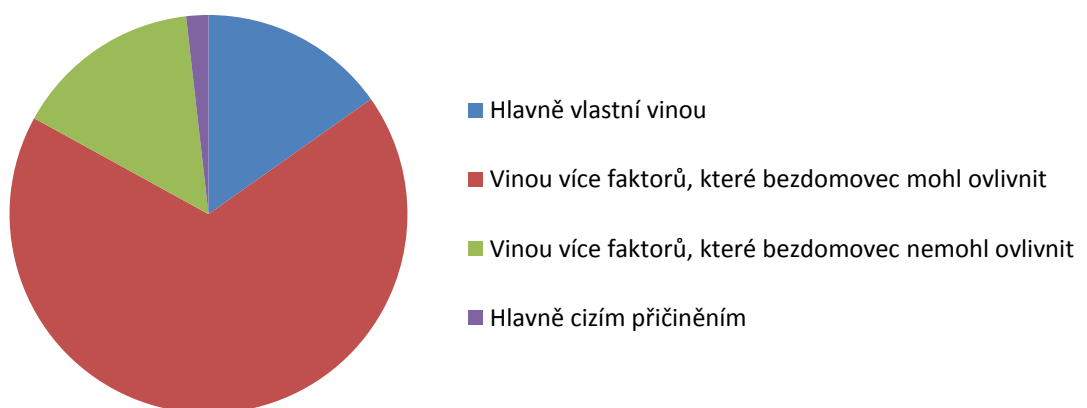
Graf 14. Zdravotní problémy bezdomovců

49,1% respondentů správně odhaduje, že problémem největšího počtu bezdomovců jsou infekční choroby. Výzkumy uvádí, že téměř každý druhý bezdomovec trpí infekční chorobou. Nejčastější bývá žloutenka typu C nebo syfilis, což úzce souvisí s jejich stylem života. Další početná skupina lidí, a to 25,9% se přiklání spíše ke kožním chorobám. 13,4% respondentů za nejčastější považuje duševní choroby, i ty však patří k nejobvyklejším zdravotním problémům bezdomovců, Civilizační choroby zvolilo 8% respondentů a Problémy pohybového ústrojí 3,6% odpovídajících.

13. Otázka: Jak se podle Vás člověk nejčastěji dostane na ulici?

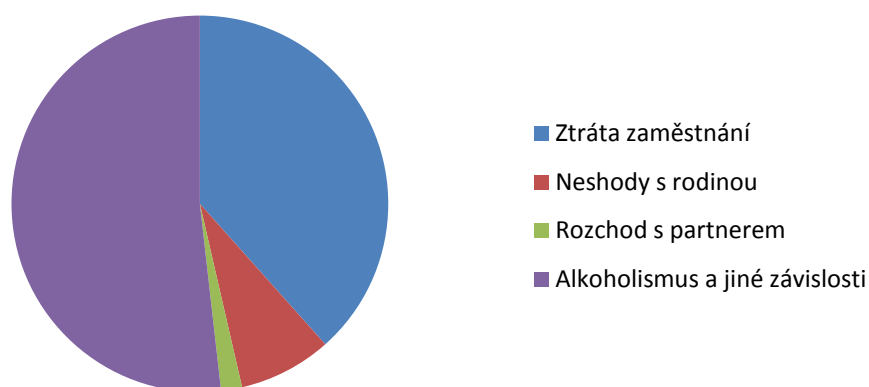
Graf 15. Cesta na ulici

U této otázky většinu (67,9%) tvoří lidé, kteří usuzují, že se bezdomovec dostal na ulici v návaznosti na množství faktorů, které však mohl ovlivnit. Myslí si tedy, že určitou vinu si bezdomovec sám nese. 15,2% respondentů zastává názor, že vina je pouze na straně daného bezdomovce. Stejné procento je přesvědčeno, že se sešlo několik faktorů, které ovšem bezdomovec ovlivnit nemohl. Nejmenší procento odpovídajících (1,8%) míní, že za tuto situaci mohla jiná osoba.

14. Otázka: Které faktory jsou podle Vás nejčastější?

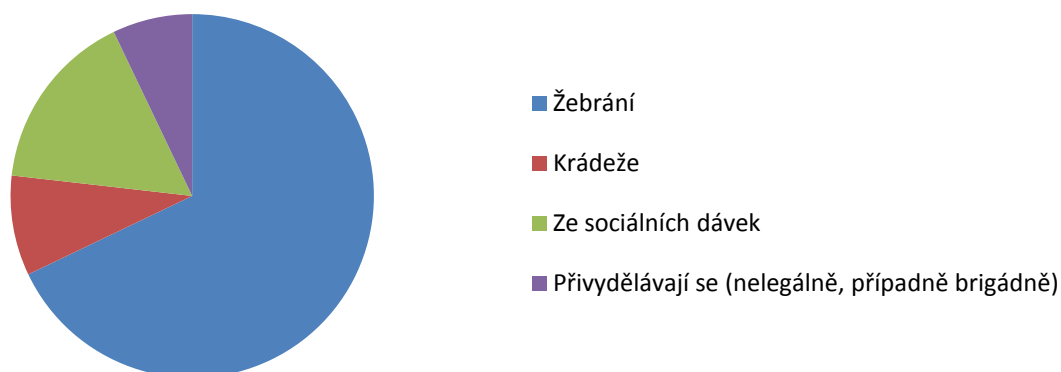
Graf 16. Nejčastější faktory

51,8% respondentů odhaduje, že nejčastějším faktorem, který přispěl k tomu, že bezdomovec skončil na ulici, je alkohol nebo jiná závislost. Druhá nejpočetnější skupina respondentů, a to 38,4% zase největší vinu přisuzuje ztrátě zaměstnání. 8% myslí, že jsou na vině neshody s rodinou a 1,8% hlasovalo pro rozchod s partnerem.

15. Otázka: Jak podle Vás bezdomovci získávají nejvíce peněz?

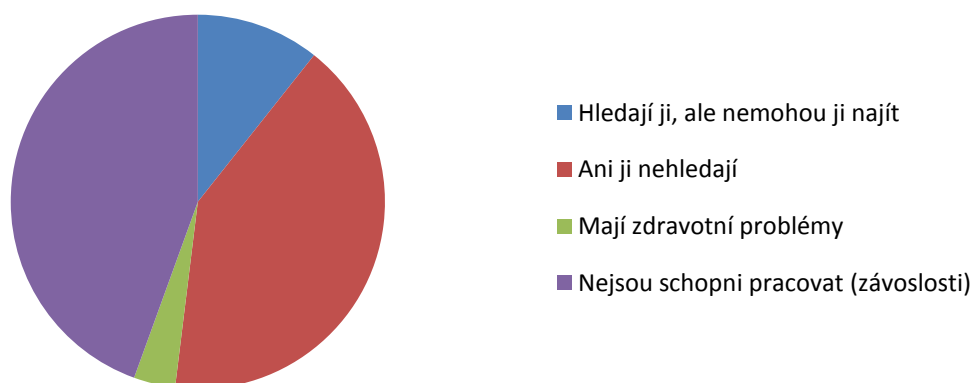
Graf 17. Způsob obživy

67,9% respondentů předpokládá, že se bezdomovci živí zejména žebráním. O mnoho méně lidí (16,1%) si myslí, že v jejich obživě hrají největší roli sociální dávky. Na krádeže vsází 8,9% respondentů a 7,1% odpovídajících si myslí, že si bezdomovci také přivydělávají, byť nelegálně nebo brigádně.

16. Otázka: Proč myslíte, že bezdomovci nemají práci?

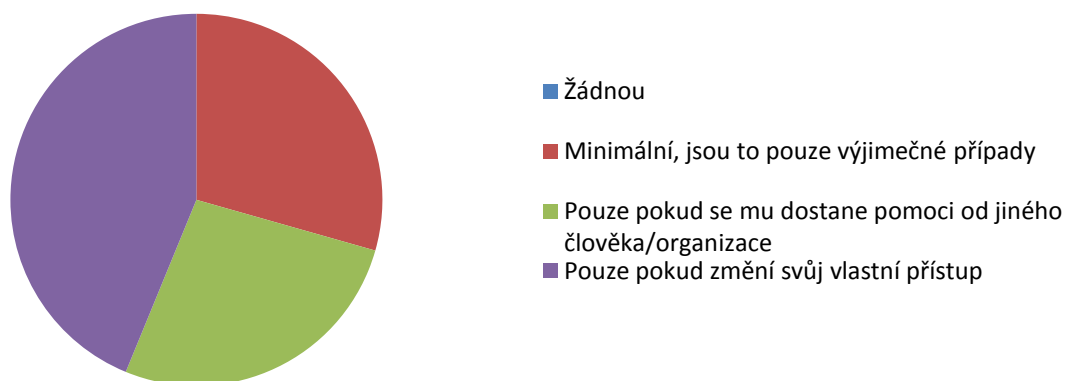
Graf 18. Důvody, proč bezdomovci nemají práci

Převážná část respondentů je pro u této otázky pro možnost, že schopnost pracovat je u bezdomovců oslabena kvůli užívání návykových látek (44,6%) nebo pro možnost, že pracovat nechtějí a práci nehledají (41,1%). 10,7% si myslí, že bezdomovci práci hledají, ale z nějakého důvodu ji najít nemohou. Minimum odpovídajících, a to 3,6% přisuzuje jejich nezaměstnanost zdravotním problémům.

17. Otázka: Jakou myslíte, že má bezdomovec šanci dostat se z ulice?

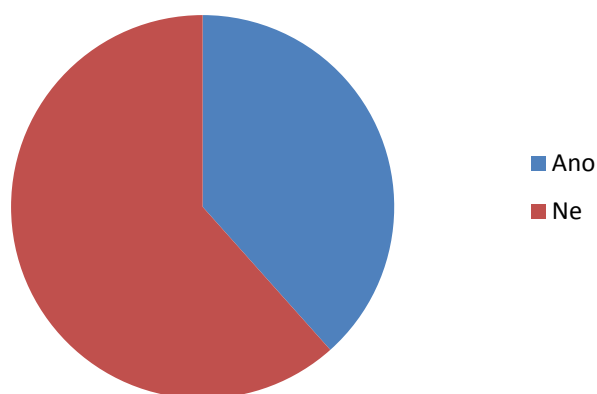
Graf 19. Šance dostat se z ulice

Největší množství účastníků výzkumu (43,8%) je přesvědčeno, že faktorem, který hraje klíčovou roli, pokud se chce bezdomovec z této situace dostat, je jeho vlastní přístup, pokud ho změní, z ulice se dle dotazovaných dostanou. Asi třetina dotazovaných (29,5%) si však myslí, že běžný bezdomovec má pouze minimální šanci se znovu dostat do normálního života a že pokud se to někomu povedlo, byl to pouze výjimečný případ. 26,8% respondentů věří, že má bezdomovec šanci dostat se z ulice, pokud se mu dostane efektivní pomoci ze strany nějaké organizace či jiného člověka. Odpověď, že bezdomovec nemá šanci vyřešit svoji situaci vůbec, nevolil ani jediný člověk.

18. Otázka: Myslíte, že chtějí bezdomovci vůbec svoji situaci změnit?

Graf 20. Zájem bezdomovců o změnu života

Převážná část (61,6%) účastníků usuzuje, že jsou bezdomovci smířeni se svojí situací a v podstatě ji ani změnit nechtějí. Tuto skutečnost potvrzují i sami bezdomovci, odvolávají se zejména na to, že na ulici mají svobodu, mohou si dělat, co chtějí a nikdo je neomezuje. Otázkou však zůstává, na kolik jsou ochotni přiznat, že by rádi život změnili, ale neví, jak se z tohoto bludného kruhu dostat.

7.2.2 INTERPRETACE KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

Výsledky výzkumu jsou pro mě poměrně překvapivé. Očekávala jsem, že se lidé mnohem více budou přiklánět k extrémnějším odpovědím, ať už k neopodstatněné nenávisti vůči bezdomovcům, tak i k nekritické lítosti a úplnému odmítání jakékoliv viny samotných bezdomovců. Z výsledků je ale naopak patrné, že se obyvatelé Plzně a okolí k extrémním

soudům přiklánějí pouze výjimečně. Je však třeba také uznat, že k negativnímu názoru na bezdomovce, se hlásí větší část dotazovaných.

Myslím tedy, že jsou tři možnosti, proč bezdomovci vnímají pohled lidí jako natolik intenzivní problém. První možností je, že lidé neumí realisticky odhadnout své chování vůči bezdomovcům nebo do dotazníku nejsou ochotni přiznat, jak pak ve skutečnosti reagují, pokud bezdomovce někde zahlédnou nebo jsou jimi dokonce osloveni.

Pak je také možné, že bezdomovci sami nedokážou vůbec ohodnotit, zda se k nim společnost chová odmítavě, či ne, jelikož dlouhodobě žijí od společnosti odtrženi. Navíc se přidává skutečnost, že obrovské množství bezdomovců trpí komplexem méněcennosti, sami se pak cítí natolik poníženi, že vnímají pohled společnosti jako extrémně odmítavý, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není.

Jako poslední teoretické vysvětlení mi připadá to, že by pro bezdomovce možná vůbec nebylo nejhorší, když by se k nim lidi chovali vyloženě negativně, ale spíše to, že je lidé v podstatě úplně ignorují a tváří se, že neexistují, což se ve výzkumu potvrdilo, a to v otázkách č. 8, 10, nebo 13. Tyto otázky vypovídají spíše o naprostém nezájmu společnosti o problematiku bezdomovectví. Je až zarážející, jak velké procento lidí je schopné přiznat, že si přítomnosti bezdomovců vůbec nevšímá nebo ji záměrně ignoruje, ba dokonce, že je ignoruje a přehlídí i ve chvíli, kdy je bezdomovec sám osloví, což musí být pro bezdomovce nepředstavitelně ponižující.

Je však třeba poznamenat, že se našla i hrstka lidí, kteří přijímají předsudky vůči bezdomovcům častěji, než jiní. Dle výzkumu se jedná o několik skupin lidí. První skupinou jsou zejména senioři ve věku nad 60 let, 70% dotazovaných seniorů uvedlo, že mají k bezdomovcům vyloženě negativní vztah. 80% z nich je také přesvědčeno, že si za svoji situaci mohou sami. Tento fakt je pravděpodobně mimo jiné určen také tím, že tito lidé většinu života strávili v době socialismu, nebyli tedy zvyklí vídat bezdomovce v ulicích a nechápu, proč dnes tomu tak je.

Druhou skupinou jsou lidé, kteří mají bezdomovce v rodině nebo mezi známými, což je pro mě překvapení. Všichni 3 dotazovaní, kteří přiznali, že některý z jejich rodinných příslušníků je bezdomovec, uvedli, že mají k bezdomovcům negativní nebo velmi negativní vztah. Všichni se také shodli, že se s bezdomovci vídají pouze výjimečně, s daným

příbuzným tedy pravděpodobně v pravidelném kontaktu nejsou. Dva z těchto tří respondentů mají takový názor, že se bezdomovci na ulici dostávají pouze vlastní vinou a dále také, že nepracují, protože ani nechtějí. U lidí, kteří mají bezdomovce v okruhu známých, se projevují obě strany, někteří na ně mají názor vyloženě negativní, někteří zase pozitivní. Myslím si, že člověk, který již bezdomovce poznal nebo ho má dokonce v rodině, často soudí ostatní bezdomovce na základě toho, jaká osobnostní charakteristiky má tento jeden bezdomovec a jak se on se svojí situací vyrovnává. Nedokážou pak odhadnout, zda jsou ostatní bezdomovci stejní nebo zda je jejich osobnost a způsob života naopak úplně odlišný.

ZÁVĚR

Bezdomovectví je velmi aktuálním tématem, přesto bylo v ČR zatím vydáno pouze minimální množství publikací. Počet bezdomovců se neustále zvyšuje a komplexní koncepce efektivního řešení nebo alespoň koncepce prevence toho problému ještě nebyla vypracována. Na tomto úkolu dodnes intenzivně pracují manželé Ilja a Vlastimila Hradečtí, kteří také sepsali značnou část publikací o bezdomovcích, které vyšly v našem jazyce. Byl jedni z prvních u nás, kteří se rozhodli touto problematikou zabývat.

Teoretická část této práce definuje problém bezdomovectví a snaží se zvýšit informovanost o tomto jevu, popisuje důvody, proč se lidé na ulici ocitají a proč na ní zůstávají a charakterizuje životní styl bezdomovců. Praktická část je zaměřena na vztahy mezi bezdomovci a běžnou veřejností, snaží se odhalit důvody, proč vznikají předsudky vůči bezdomovcům a v jaké míře se v naší společnosti předsudky vyskytují.

Největším přínosem práce je zjištění, že jedním z nejnepřekonatelnějších problémů, který do značné míry formuje sebedůvěru bezdomovců a také v důsledku přispívá k budoucímu vývoji situace každého bezdomovce, je názor společnosti. Práce tedy shrnuje, jaký tento názor ve skutečnosti je, jak se nejčastěji projevuje v chování člověka, pokud se s bezdomovci dostane do kontaktu a následně odhaduje, jaké chování kolemjdoucích bezdomovce nejvíce zasahuje a čemu by se lidé vídající bezdomovce měli vyhnout, aby daného bezdomovce neponížili.

Dalším přínosem je také popsání mnohých souvislostí a důvodů, proč bezdomovci na ulici zůstávají a proč je pro ně přijatelnější přespávat v parcích a na lavičkách. Na toto téma by určitě bylo vhodné zaměřit další výzkumy, během těch by mohli být osloveni bývalí bezdomovci, jimž se povedlo bludný kruh prolomit, aby bylo zjištěno, co je odlišuje od ostatních bezdomovců, kteří na ulici setrvávají, jaké jsou jejich osobnostní charakteristiky, a zda jim z této situace dopomohla jiná osoba nebo pouze jejich vlastní úsilí, na základě čehož by pak bylo možné odhadnout, které faktory by mohli přispět k vyřešení problému bezdomovectví.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce je zaměřena na problematiku bezdomovectví v České republice. V úvodní části práce je popsán problém bezdomovectví z teoretického hlediska. V praktické části jsou představeny dva výzkumy. První z nich proběhl formou rozhovorů s několika bezdomovci, mapuje jejich životní zkušenosti a také to, jak oni sami vnímají svoji situaci a co je pro ně největším problémem. Druhý výzkum je pak zaměřen na názor společnosti na tuto problematiku s přihlédnutím na skutečnost, zda se s bezdomovci osobně znají nebo je soudí spíše na základě obrazu podaného médii a společností. V závěru jsou nastíněny důvody, které vedou ke vzniku předsudků vůči bezdomovcům.

This bachelor thesis is focused on the issue of homelessness in the Czech Republic. The introductory part describes it from the theoretical perspective. The practical part introduces two researches. The first research was held in the form of interviews with several homeless people, it traces their life experience, how they themselves perceive their own situation and what is the biggest problem for them. The second research is focused on the opinion of the society on this issue taking into account whether their view is based on personal experiences with homeless people or on the image brought by the media and the majority of society. The conclusion outlines the reasons that lead to the origin of the prejudices against homeless people.

SEZNAM LITERATURY

- ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Eduard Geissler. Praha: Prostor, 2004, 574 s. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-125-3.
- BALÁŠ, Ondřej. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Vyd. 1. Brno: Centrum sociálních služeb, 2010, 78 s. ISBN 978-80-254-9015-0.
- BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011, 200 s. ISBN 978-80-7414-441-7.
- CVEČEK, David. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce: [projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 104 s. ISBN 978-80-247-2348-8.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- GIRTLE, Roland. *Okrajové sociální kultury*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 218 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-2728-2
- HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, 166 s. ISBN 80-7178-763-9.
- HNILICA, Karel. *Stereotypy, předsudky, diskriminace: (pojmy, měření, teorie)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 207 s. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-1776-3.
- HRADECKÁ, Vlastimila, HRADECKÝ, Ilja. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996, 107 s. ISBN 80-902292-0-4.
- HRADECKÝ, Ilja. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. 1. vyd. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007, 50 s. ISBN 978-80-86451-13-8.
- KELLER, Jan. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013, 290 s. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-155-8.
- Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020*. Praha: MPSV, 2013, ISBN 978-80-7421-072-3.
- LAŠEK, Jan. *Sociální psychologie II*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, 142 s. ISBN 978-80-7041-968-7.

- MAREK, Jakub, STRNAD Aleš, HOTOVCOVÁ, Lucie. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.
- PAVELKOVÁ, Jaroslava. *Problematika lidí v nouzi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007, 122 s. ISBN 978-80-7290-338-2.
- PRŮDKOVÁ, Táňa, NOVOTNÝ, Přemysl. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0.
- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 184 s. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
- RICHTEROVÁ, Bohdana, ORGONÍKOVÁ, Lenka. *Různé cesty pomoci: porovnání teorie a praxe sociální práce s lidmi bez domova*. Krnov: AKLUB, Centrum vzdělávání a poradenství, 2008, 72 s. ISBN 978-80-254-1562-7.
- ROBEK, Antonín. *Lidé bez domova*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1980, 166 s.
- Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Editor Oldřich Matoušek, Pavla Kodymová, Jana Koláčková. Praha: Portál, 2005, 351 s. ISBN 80-7367-002-x.
- ŠVAŘÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, CSÉMY, Ladislav, MAREK, Jakub. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013, 339 s. ISBN 978-80-246-2209-5.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 8071788023.
- Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
- Nový prostor*. Praha: Nový prostor, 1999-. Vychází 2x měsíčně, ISSN 1213-1911.
- Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

Tab. 1. Typologie dle organizace FEANTSA

Tab. 2. Axiální kódování

Graf 1. Způsob života

Graf 2. Návykové látky

Graf 3. Pohlaví

Graf 4. Věk

Graf 5. Bydliště

Graf 6. Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 7. Vztah k bezdomovcům

Graf 8. Četnost setkání s bezdomovci

Graf 9. Osobní vztahy s bezdomovci

Graf 10. Reakce při zahlédnutí bezdomovce

Graf 11. Očekávaný požadavek bezdomovce

Graf 12. Reakce na oslovení bezdomovcem

Graf 13. Pocity při setkání s bezdomovcem

Graf 14. Zdravotní problémy bezdomovců

Graf 15. Cesta na ulici

Graf 16. Nejčastější faktory

Graf 17. Způsob obživy

Graf 18. Důvody, proč bezdomovci nemají práci

Graf 19. Šance dostat se z ulice

Graf 20. Zájem bezdomovců o změnu života